

KULTÚRA, MŰVELŐDÉS, AGRÁRIUM
TANULMÁNYOK IFJ. BARTA JÁNOS 80. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

SPECULUM HISTORIAE DEBRECENIENSE 29.
(A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete Kiadványai)

Sorozatszerkesztő:

PAPP KLÁRA

Kultúra, művelődés, agrárium
Tanulmányok
ifj. Barta János 80. születésnapjára

Szerkesztette:

PAPP KLÁRA – BÁRÁNY ATTILA – KEREPESZKI RÓBERT – PALLAI LÁSZLÓ

Debrecen, 2020

KIADJA A DEBRECENI EGYETEM TÖRTÉNELMI INTÉZETE

A kötetet lektorálta:

EGYED ÁKOS
akadémikus (Kolozsvár)

Technikai szerkesztő:

H. BALÁZS ZSUZSANNA

A kötet kiadását támogatta:

az NKFI K 120197 azonosítószámú pályázata,
a Debreceni Egyetem,
a DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája,
a DE Nemzetközi Inter-regionális Társadalomtörténeti
és Néprajzi Kutatási Központja

ISSN 2060-9213

ISBN 978-963-490-208-9

© Debreceni Egyetem Történelmi Intézete

Nyomta a Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOM

Barta János köszöntése (OROSZ ISTVÁN akadémikus)	9
BAZSA GYÖRGY: 80 éves a Debreceni Szemle főszerkesztője	13
IMRE LÁSZLÓ: Arany László és a 21. század	19
FORISEK PÉTER: A classis Pontica rövid története	25
TAKÁCS LEVENTE: A római földmérők földrajzi horizontja	33
BÁRÁNY ATTILA: Magyarország és Anglia az európai politikában az 1290-es években	45
SOLYMOSI LÁSZLÓ: Szentek az Árpád-kori oklevelekben	75
PÓSÁN LÁSZLÓ: Szobrászat, festészet és ötvösművészet a középkori Poroszországban	89
KÓNYA ANNAMÁRIA: Vay Ábrahám és a szlovák reformátusok	103
KÖRÖSPARTI PÉTER: Szeghalom egyházai a 18. században	113
KÓNYA PÉTER: Adalékok a felső-zempléni mezővárosok társadalmához a 18. században	121
BOZZAY RÉKA: Bátori Sigray Mihály élete és emlékezete	135
POÓR JÁNOS: A jozefinista rendszer felszámolásáról	153
PAPP KLÁRA: „Túl sokat fáradoztam, ... és mindent jól és rendesen elindítottam...” Raisz György tevékenysége Zichy Jozefa szolgálatában	179
OROSZ ISTVÁN: Szirmay Antal egy zempléni mezővárosról	201
LÉVAI CSABA: A rabszolgák felfegyverzésének kérdése a Brit birodalomban az amerikai forradalom előtti időszakban	211

MANFRED JATZLAUK: Helmuth von Moltke katonapolitikai koncepciója és politikai nézetei a német egység létrejöttének időszakában.....	227
SCHREK KATALIN: Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények megkötésének első szakasza és gróf Károlyi Alajos közbenjárása	243
PREPUK ANIKÓ: Neológ rabbik a magyar nyelvű izraelita felekezeti publicisztikában a 19. század utolsó harmadában	255
BARTA RÓBERT: Trianon brit bírálója. Carlile Aylmer Macartney (1895–1978) és Magyarország	277
PÜSKI LEVENTE: Vélemények és adatok: Hitbizományok a két világháború közötti Magyarországon	295
SZAKÁL IMRE: Hajótöröttek. A kárpátaljai magyar tisztviselők helyzete 1918 után	309
ANGI JÁNOS: A trianoni béke hatása Debrecen fejlődésére (1920–1944): Néhány kulturális aspektus	321
CSATÁRY GYÖRGY: Kárpátalja levéltárai a Magyar Királysághoz való tartozás idején (1938–1944)	327
CSISZÁR IMRE: A nagyüzemi mezőgazdasághoz vezető út, és a termelészövetkezetek működése Magyarországon 1945-től a 70-es évek elejéig	341
VÁRADI NATÁLIA: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953–1964)	363
MOLNÁR D. ERZSÉBET: Koncepciók perem Kárpátalján a második világháború után	393
A kötet szerzői	405

KONCEPCIÓS PEREK KÁRPÁTALJÁN A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A második világháború után az Elbától keletre, Európa számos országában bírósági eljárások sorozata vette kezdetét, amelyek keretében koncepciós perbe fogták azon személyeket, akik az új rend vélt, vagy valós ellenzőinek számítottak a kommunista vezetés szemében. Hasonló folyamat kezdődött a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalján is. A tisztogatást a szovjet birodalomban a már több éve alkalmazott gyakorlat alapján végezték: koncepciós pereket kreáltak a rendszer számára nemkívánatos személyek ellen. Ennek értelmében a kárpátaljai közosséggel szemben is alkalmazott szovjet igazságszolgáltatás a szó betű szerinti értelmében a politika „szolgálólányává” vált.

A perbe fogott elsődleges célcsoport a kárpátaljai értelmiség volt: mindazon személyek, akik a hatalomváltás előtt valamilyen hivatali funkciót töltöttek be, illetve a történelmi egyházak képviselői. Koholt vádak – hazaárulás, kémkedés, szovjetellenes összeesküvés, lázadás és politikai banditizmus, hazaárulók családtagjai, társadalmilag veszélyes elem stb. – alapján országgyűlési képviselők, ügyvédek, papok, tanítók, hivatalnokok jelentős részét ítélték el sokéves börtönre vagy golyó általi halálra, megtizedelve a kárpátaljai magyarság színe-javát.¹ Ezt elősegítették azok a nyilvántartások, amiket az 1940–1944 között működő hivatalnokok tevékenységéről vezettek.² A koncepciós perek révén a vezetők nélkül maradt, megfélemlített kárpátaljai közösséget a hatalom képviselői sokkal inkább akadálymentesen tudták beintegrálni a szovjet rendszerbe.

A büntetőeljárások tekintetében a koncepciós perek mindkét fő típusa megfigyelhető kárpátaljai vonatkozásban is. A konstruált koncepciós perek, amelyek jellemzője a valótlan, kitalált tényállások rendszere, amikor többnyire csupán a vádlott (kicsikart) vallomása, esetleg hamisított bizonyítékok állnak rendelkezés-

¹ *Botlik József*: *Egestas Subcarpathica*. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX. és XX. századi történetéhez. Bp. 2000. 286–287.

² Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL) F.P–14., op.1., od.zb.589., 1–70.

re, illetve a tendenciózus koncepciók perek, amikor a joganyaggal történő visszaélés történik, a meglévő jogi szabályok sérelmével folytatják le az eljárást.³

A parancsuralmi rendszer helyi kiépítése céljából az „ellenség” eltávolításához, a szovjet diktatúra kiépítésének egyik fontos lépcsőfokaként „törvényes és jogi” alapot kívántak teremteni. Ez a törekvés a hírhedt 22. számú dekrétumban testesült meg, amelyet 1944. december 18-án fogadtak el.⁴ A dekrétum, amely Kárpátontúli-Ukrajna Néptanácsa mellett működő különleges bíróság felállításáról rendelkezett. A Rendkívüli Bíróság céljait és feladatait felsorakoztató rendelkezésben rögzítették, hogy az intézmény az állami belbiztonság védelme alatt, a „magyar és német ügynökök elleni harc” céljából jött létre,⁵ és mint „igazságszolgáltatási” szerv a Legfelsőbb Népbíróság külön kollégiuma, amelynek élén egy semmilyen jogi végzettséggel nem rendelkező, 26 éves volt partizán, Vaszil Ruszin állt.⁶

A dekrétum bevezető részében az illetékes pártszervek megindokolták a bíróság létrehozásának szükségességét: „A nép akaratát teljesítve, az állam biztonságának szilárdítása érdekében – a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa szükségesnek találta, hogy a népünk ellenségei elleni harc érdekében bírósági szerveket hozzon létre.”⁷

„A Rendkívüli Bíróság hatáskörét tekintve az alábbi személyek felett hozhatlak ítéletet:

- a megszálló hatóságok vezető szerveinek tagjai,
- a magyar rendőrség és csendőrség tagjai,
- a Kárpátontúli Ukrajna polgárai közül kikerült áruelők és segítőtársak, akik saját népük kárára szilárdították a megszálló rendszert,
- a magyar és német szervek titkos ügynökei,
- akik a megszállás idején kegyetlenül és erőszakosan léptek fel a néppel szemben,
- akik szabotálják a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa által végzett tevékenységet, és akik a felszabadító Vörös Hadsereg ellen irányuló propagandát folytatnak,
- akik a hatóságok képviselőivel és közéleti személyekkel szemben lépnek fel,

³ *Kahler Frigyes*: Koncepciók perek a kommunista egyházpolitika kellektárában – avagy katolikus papok elleni kirakatperek, és titkos eljárások. <http://www.kommunizmusbunei.hu/publikaciok/tagjaink/22-dr-kahler-frigyes/46-dr-kahler-frigyes-koncepcios-perek-a-kommunista-egyhazi-politika-kellektaraban-avagy-katolikus-papok-elleni-kirakatperek-es-titkos-eljarasok>, letöltés 2020. ápr. 6.

⁴ KTÁL, F.P–14., op.1., od.zb. 1.,a”, 15.

⁵ KTÁL, F.P–14., op.1., od.zb. 1.,a”, 11.

⁶ *Oficinszkij Román*: Kárpátontúli Ukrajna. In: Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra. Szerk. Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp. 2010. 240.

⁷ Koncepciók perek magyar elíteltjei. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944–1957. Szerk. Dupka György. Bp.–Ungvár 1993. 122.

- akiknek tevékenysége a nemzeti vagy vallási ellenségeskedés szítására irányul,
- a fasiszta pártok képviselői,
- más, olyan bűnt elkövetők, amelyek megtárgyalását a Rendkívüli Bíróság által szükségesnek ítélték meg.”⁸

A Rendkívüli Bíróságon kívül Kárpátalján is tevékenykedtek az állambiztonsági szervek, az ő felügyeletük alá helyezték a területen lévő valamennyi börtönt és fogvatartásra alkalmas helységet minden tulajdonukkal, kiszolgáló egységeivel és személyzetével együtt, kivonva azokat a bíróság és az ügyészség fennhatósága alól. Ettől kezdve az ítélethozatal az államvédelmisek feladata lett és a korábbi ítélkező szervek – a bíróság és az ügyészség – csupán a rendfenntartásért feleltek.⁹

A sztálini rendszer sajtója – a hatalmi ágak szétválasztása jegyében – az igazságszolgáltatásnak a hatalomtól való függetlenségét hangsúlyozza: „A valódi igazságszolgáltatás legfőbb feltétele a bíróság függetlensége. A fasiszta országok bírósága engedelmes eszköze a fasiszta vezérek kis csoportja kezében. A Szovjetunió alkotmánya szerint „a bírák függetlenek”. Ez azt jelenti, hogy a bíróság semmi módon sem befolyásolható. A szovjet bíraskodás, a szovjet bíróság csak a törvénytől függ.”¹⁰

1946. január 22-től Kárpátalját hivatalosan is integrálták a szovjet közigazgatási rendszerbe Kárpátontúli terület néven.¹¹ Három nap múlva, 1946. január 25-én bevezették az Ukrán SZSZK jogrendszerét és büntető törvénykönyvét.¹² Ettől kezdve az ítéletek az esetek többségében az USZSZK Btk.54. §-a alapján születtek, amely szerint bűncselekménynek számítanak: a hazaárulás, fegyveres felkelés a Szovjetuniótól történő terület elszakítás céljából, ellenforradalmi célú kapcsolattartás külföldi állammal, a nemzetközi burzsoázia segítése, szovjetellenes propaganda és agitáció, tevékeny harc a munkásosztály és a forradalmi mozgalom ellen.¹³

1946 tavaszán a pártvezetés elhatározta a terület két világháború közötti politikai életében jelentős szerepet játszó „magyarbarát” vezetők ügyeinek áttekintését,¹⁴ akiket már 1945 óta fogvatartottak. A párt vezetőinek tevékenységét „népel-

⁸ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Beregszász (a továbbiakban KTÁL) F.P–14., op.1., od.zb.1.,a”,11., *Dupka György: A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944–1991)*. Ungvár–Bp. 2014. 13.

⁹ KTÁL, F.P–14., op.1., od.zb.1.,a”, 11.

¹⁰ Munkás Újság, 1945. nov. 18. Az újságcikket közli: a történelem színpadán. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó 1945–1948. Szerk. M. Takács Lajos. Ungvár–Bp. 1994. 84.

¹¹ KTÁL, F.P–195., op.23., od.zb.1. 1.

¹² Uo. 2.

¹³ Az orosz Btk. 58. §-a azonos az ukrán Btk. 54. §-val.

¹⁴ KTÁL, F.P–1., op.1., od.zb.12., 60.

lenes” jelzővel illették. Hangsúlyozták az előkészítendő bírósági per politikai jelentőségét,¹⁵ amit 1946 májusában–júniusában bonyolítottak le, és amelynek eredményeként a népbíróság „történelmi bűnök elkövetésének” és a „megelőző rendszerrel való kollabálás” vádjával halálra ítélte Bródy Andrást, a Podkarpatszka Rusz volt miniszterelnökét, a magyar parlament képviselőjét, akit az évtized legnagyobb kirakatperében „Horthy-fasiszta bérencnek, vatikáni ügynöknek, amerikai kémnek” kiáltottak ki.¹⁶ Hasonló ítéletet hoztak Demkó Mihály, Kricsfalussy-Hrabár András, dr. Fenczik István, Demjanovich Péter magyar parlamenti képviselők esetében is. A letartóztatásról és a bírósági ítéletről a sajtó is tájékoztatta olvasóit: „A vádlottakról a bizonyítási eljárás során, valamint vallomásuk alapján kiderült, hogy mint az „Autonomnij Zemlerobszkij Szozuz” [Autonóm Földműves Szövetség] burzsoá-nemzeti magyarbarát párt szervezői tevékenyen küzdöttek, hogy Kárpátukrajnát a Szovjetszövetség ellen irányuló támadás támpontjává alakítsák, részt vettek és tevékenyen támogatták a fasiszta-magyar hatóságokat a Szovjetszövetség népei ellen folytatott háborúban és segítették a fasiszta-magyar megszállókat a kárpátukrajnai nép kirablásában.”¹⁷ A Kárpáti Igaz Szó idézte az ügyész vádbeszédét is: „[...] történelmi gáztett ocsmány hordozói... hadd haljanak meg most a nép és a bíróság akaratából, ocsmány árulókhoz illő szégyenteljes halállal.”¹⁸ Mindannyijukat golyó általi halálra és teljes vagyonekbobzásra ítélték.

Dr. Fenczik Istvánt – görögkatolikus teológiai tanár lévén – a szovjet hatóságok a kivégzése előtt megpróbálták beszervezni, hogy görögkatolikus híveit terelje a pravoszláv egyház berkeibe, ő azonban visszautasította. A halálos ítélet ezután hajtották végre.¹⁹ A 76 éves Demjanovich Pétert, Rahó görögkatolikus paróchusát, a magyar parlament képviselőjét, a „reverendás kém” a szovjet nép elárulásával vádolták meg, golyó általi halálra ítélték és 1945. április 22-én, az ungvári kórházban, haldoklás közben lötték agyon.²⁰

További hét képviselőt – Bencze Györgyöt, Zsegora Ödönt, Ortutay Jenőt, Riskó Bélát, Földesi Gyulát, Spák Ivánt és Ilniczky Sándort, a Munkácsi Görögkatolikus Püspökség kanonokját – 5–20 évig terjedő börtönbüntetésre ítélték, amit a szibériai GULAG táborokban, vagy Donbászban kellett letölteniük. Többben közülük a légerekben meghaltak.²¹ Ortutay Jenő görögkatolikus kanonokról és szentszéki tanácsosról, aki az 1920–30-as években kimagasló szerepet játszott

¹⁵ KTÁL, F.P–1., op.1., od.zb.12., 60–61.

¹⁶ Konceptációs perek magyar elítéltejei i. m. 131.

¹⁷ Kárpáti Igaz Szó, 1946. ápr. 23. Közli: Aprópénz i. m. 85.

¹⁸ *Vehes Mikola* et al: Kárpátalja évszámokban 1867–2010. Ungvár 2011. 137.

¹⁹ *Dupka György*: Kárpátaljai Magyar Gulag-lexikon. Ungvár–Bp. 1999. 27.

²⁰ *Bendász Dániel*: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a szovjet megszállás után és ma. In: A kommunizmus áldozatai, rehabilitációs alternatívák Kelet-Közép Európában. Szerk. Molnár D. Erzsébet – Molnár D. István. Beregszász 2016. 200.

²¹ *Oficinszkij Roman*: Alternativa. Ellenzéki mozgalom. In: Kárpátalja 1919–2009. i. m. 226.

a kárpátaljai, különösen a beregszászi magyarság társadalmi-politikai és kulturális életében, a következő vádirat született: „A Vatikán második kárpáti képviselője Ortutay páter volt, aki Berehovóban [Beregszászon] 10 évig volt polgármester. A templomi szószékről felhívást intézett a Szovjetszövetség elleni »Keresztes hadjáratra«, a »Bolshevik veszedelem« ellen és a »Szent István koronájá]hoz« való visszatérést hirdette. A Vatikán utasításai szerint ez a fekete csuhába öltözött lelkész a kárpáti területen marad a Vörös Hadsereg által történt felszabadítás után azért, hogy továbbra is a katolikus reakció és az urak kémelhárító ügynöke »szeme és füle« legyen.”²²

A nyugalmazott állami tisztviselők sem mentesültek a szovjet megtorló gépezet intézkedései alól. Fekesházy Zoltánt, Bereg és Ugocsa vármegye volt alispánját például 64 éves korában, 1945 tavaszán tartóztatták le, koholt vádak alapján hadbíróóság elé állították és 10 évi kényszermunkára ítélték. A volt alispán nem élte meg a lágerbe történő kiszállítását, a könyörtelen bánásmód és az embertelen körülmények következtében kiszállítás közben, a vonaton halt meg.²³

A szovjet egyházellenes politikának szerves részét képezte a történelmi egyházak képviselőinek eltávolítása az önkényuralmi rezsim meghonosítása útjából. Egybehangzó vélemények alapján állíthatjuk, hogy a szovjet egyházellenes politika leginkább a görögkatolikus egyházat sújtotta, amikor – a pravoszláv egyházba történő beolvasztás céljával – egymás után tartóztatták le és ítélték el az aposztáziára nem hajlandó görögkatolikus papokat. Sorra gyűjtötték róluk a kompromittáló információkat, 1946 elejére már többüket letartóztatták, elítélték. A vád mindannyiuk ellen a „magyar fasiszta rendszerrel” való együttműködés volt.²⁴ Hat görögkatolikus pap lett mindenféle bírósági eljárás nélküli, azonnali kivégzés áldozata a fent említett okok miatt: Romzsa Tódor, dr. Fenczik István, Demjanovich Péter, Orosz Péter, Zavagyák József, Csépes János. A ki nem végzett papok egy részét eleinte bírósági eljárás nélkül ítélték el, amelyet a szovjet hatóságok azzal magyaráztak, hogy oly világos a vádlott bűnössége, hogy fölösleges külön tárgyalást lefolytatni.²⁵

A szovjet hatóságok Romzsa Tódor munkácsi görögkatolikus püspököt a beolvasztási kísérletnek való ellenállása miatt az unitus egyház felszámolása legfőbb akadályának tekintették és 1947-ben kíméletlenül meggyilkolták.²⁶ Egy ta-

²² Kárpáti Igaz Szó, 1946. máj. 5. Közli: Aprópénz i. m. 89.

²³ *Dupka György*: A mi Golgotánk. A kollektív bűnösség alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. (A 4. Ukrán Front Katona Tanácsa határozatainak végrehajtása NKVD-jelentések tükrében 1944–1946). Ungvár–Bp. 2012. 101.

²⁴ *Oficinszkij Roman*: Egyházellenes intézkedések. In: Kárpátalja 1919–2009. i. m. 291.

²⁵ *Dr. Ortutay Elemér*: Bevezetés (Előszó az első és második kiadáshoz). In: *Bendász István*: „Öt év a szögesdrót mögött”. Egy kárpátaljai görög katolikus pap naplója a Gulágban. Harmadik, bővített kiadás. Szerk. és sajtó alá rendezte: Bendász Dániel. Ungvár 2012. 33.

²⁶ 1947. október 27-én került sor a merényletre Romzsa püspök ellen, amikor Lóka községből hazafelé tartó lovas kocsijának nekihajtott egy szovjet katonai gépkocsi. A püspök az ütközés

láló megfogalmazás szerint „Romzsa püspök a kárpátaljai görögkatolikusok hő-sies ellenállásának jelképes alakjává vált.”²⁷ A hajlíthatatlan püspök halála után a teendőket Murányi Miklós, a püspöki hivatal vezetője látta el. A hatalom többfrontos támadást indított a görögkatolikus egyház ellen: támadták a sajtón keresztül, elvették maradék ingatlanjaikat és letartóztatások sorozata vette kezdetét.²⁸ A letartóztatásoknak ebben a hullámában, amikor 1949-től a szovjethatalom nyílt, frontális támadást indított az unitus egyház ellen, már bírósági eljárások keretében ítélték a vádlottakat. Ezek zárt tárgyalások voltak, előre legyártott forgatókönyv alapján zajlottak teljes mértékben kimerítve a koncepciós perek fogalmát. A tárgyalásokra már kirendeltek ugyan „védőügyvédeket”, de ők többet ártottak a vádlottnak, mint maga az ügyész. A „tárgyalás” rövid ideig tartott. Felolvasták a személyi adatokat, és ha a vádlott beismerte, hogy görög katolikus pap volt (és ezt mindenki beismerte), az ítélet meg is született: 25 év kényszermunka.²⁹

1949 januárjában letartóztatták Puskás Lászlót, az ungvári székesegyház káplánját.³⁰ Vele egyidejűleg elfogtak minden városi görögkatolikus papot: Munkácson Duliskovics Eumént, Beregszászban Kampó Józsefet, Huszton Ruszinkó Miklóst és Dr. Popovics Demetert, akik mindannyian határozottan megtagadták a pravoszláviára való áttérést.³¹ Ezután megkezdődött, illetve folytatódott azon papoknak a kálváriája, akik továbbra sem voltak hajlandóak behódolni az új rendszernek: letartóztatások és lágerbe hurcolások sorozata zajlott a görögkatolikus klérus ellen.

A vádak koholt jellege, a kihallgatások abszurditása valamennyi vádlott esetében nyilvánvaló. Ennek egyik legjellemzőbb példája Ortutay Elemér görögkatolikus pap és teológiai tanár tárgyalása, akit szintén 1949-ben fogtak perbe és ítélték el. A teológiai- és hittudományi doktori végzettséggel rendelkező Ortutay

következtében a bricska alá került, ezért a merénylők – abban a tudatban, hogy teljesítették a küldetésüket – a lovas kocsin lévő többi utast kezdték el ütlelni. Azonban nem sokkal ez után egy postautó jelent meg, a gyilkosok pedig elmenekültek. A postakocsi Romzsát és társait súlyos sérülésekkel szállította kórházba, ahol végül mindannyiuk életét megmentették és néhány nap múlva már úgy állt a helyzet, hogy a püspök felépül. Ekkor azonban a belbiztonsági szervek egyik munkatársa – ápolónővérenek álcázva magát – megmérgezte. Romzsa Tódor 1947. november 1-én halt meg és november 4-én temették el Ungváron. Annak ellenére, hogy a hatóságok és az NKVD igyekezett titokban tartani a halálhírt, a temetésen 20 ezres tömeg vett részt. A hivatalos verzió szerint a püspök véletlen közúti balesetben szerzett sérüléseibe halt bele. 2001 júniusában II. János Pál pápa ukrainai látogatása alkalmával boldoggá avatta. A merényletről lásd részletesebben *Botlik József*: Hármass kereszttel. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Bp. 1997. 280–283.

²⁷ *Oficinszkij Roman*: Romzsa püspök meggyilkolása. In: Kárpátalja 1919–2009. i. m. 291.

²⁸ *Oficinszkij Roman*: A görög katolikus püspökség felszámolása. In: Kárpátalja 1919–2009. i. m. 294.

²⁹ *Dr. Ortutay Elemér*: Bevezetés i. m. 34.

³⁰ *Bendász D.*: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye i. m. 202.

³¹ *Bendász I.*: Öt év a szögesdrót mögött i. m. 50.

atyát azzal vádolták meg, hogy „különleges kiképzésben” részesült, illetve államellenes tevékenységnek minősítették részvételét a magyar cserkészmozgalmában.³² Kihallgatásán az ügyész megkérdezte, hogy tartott-e a vádlott misét december 6-án, január 30-án és március 15-én. Az igenlő válasz után pedig az alábbi következtetéseket vonta le: „a vádlott beismerte, hogy támogatta a fasisztákat, és a horthysta magyarokat, mert minden nap, így december 6-án is, Horthy névnapján, január 30-án, Hitler hatalomátvételének napján és a fasiszta magyarok nemzeti ünnepén imádkozott értük, azaz támogatta őket.”³³ Ezek után, Visinszkij, a hírhedt szovjet jogász elmélete alapján – mely szerint a bizonyítékok királynője a vádlott beismerő vallomása³⁴ – meghozták az ítéletet, a 25 év lágerben letöltendő kényszermunkát.

Az ártatlanul elítéltek között volt Bendász István is, aki publikált visszaemlékezéseiben leírta, hogy kihallgatása során több vádpontot is felsoroltak ellene, ezek közül pedig az első „magyarbarátsága” volt, illetve azt is szemléletesen érzékeltette, hogy kihallgatói mennyire meglepődtek, amikor világossá vált számukra az általuk ruszinnak/ukránnak hitt pap magyar nemzetisége, akit végül – a görög katolicizmus melletti kitartása miatt – 25 év GULAG-on letöltendő kényszermunkára ítélték.³⁵ A kihallgatással kapcsolatban, mely 1949. március 8-án zajlott, Bendász István a következőket írta: „»Gyóntatásom« de. 10-től du. 5-ig tartott. Ki kell jelentenem, hogy bár a pressziónak minden módját alkalmazták velünk, papokkal szemben az aposztázia elérése véget, de testileg nem presszionáltak. Ezt megerősíti minden nem aposztatált pap, akivel alkalmam volt eddig beszélni, ezek száma pedig 21. Nem igaz tehát azon aposztatált papok állítása, akik tettük igazolására azt hozták fel, hogy képtelenek voltak tovább kiállni a testi bánalmazásokat, s így kénytelenek voltak aláírni a pravoszláviára való áttérését.”³⁶

Az unitus egyház másik oszlopos tagját, Chira Sándort szintén ekkor tartóztatták le és ítélték 25 év szibériai kényszermunkára az alábbi vádpontok alapján: „[...] mint aktív misszionárius évtizedeken át a katolicizmust propagálta, a hívek lelkében elmélyítette s bennük még az államfordulat után is tovább fenntartani igyekezett.”³⁷

³² *Dr. Ortutay Elemér*: A kárpátaljai görög katolikus egyház helyzete, a vallás és a kisebbségi magyar sors. In: *Koncepciós perek i. m.* 71.

³³ *Dr. Ortutay Elemér*: „Holnap is felkel a nap”. Emlékeim. Ungvár–Bp. 1993. 52.

³⁴ *A.J. Visinszkij*: A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban. Bp. 1952.

³⁵ *Bendász István*: Öt év a szögesdrót mögött i. m. 54., *Bendász István – Bendász Dániel*: Helytállás és tanúságtétel. A munkácsi görög katolikus egyházmegye hitvalló és elhurcolt papjai. Ungvár–Bp. 1994.

³⁶ *Bendász I.*: Öt év a szögesdrót mögött i. m. 64.

³⁷ *Riskó Marianna*: Chira Sándor, a töretlen hitű püspök életútja. Avagy: közösségformáló-e a tanúságtévő élet? In: *Hallgatói Műhelytanulmányok 2.* Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola. Szerk. Forisek Péter et al. Debrecen 2013. 290.

A kárpátaljai lágerirodalom egyik megalapítójaként is számon tartott Ortutay atya írásaiban 129-re teszi a szovjet egyházellenes politika áldozatává váló görögkatolikus papok számát, akiket vagy kivégeztek, vagy koholt vádak alapján a „szovjet nép ellenségének” nyilvánítottak és lágerekbe hurcoltak.³⁸

A görögkatolikus egyház üldözöttjeinek említésénél nem hagyható figyelmen kívül Manajló Mária Teofilia, bazilita apáca, aki szemtanúja volt Romzsa Tódor meggyilkolásának, és mint a bűncselekmény koronatanúját szovjetellenes irodalom terjesztésének vádjával 1948-ban letartóztatták, 10 év munkatáborra, 5 év jogfosztásra és teljes vagyonek kobzásra ítélték.³⁹

A görögkatolikus egyházon kívül a Kárpátalján működő és a nemzeti identitás megtartásában komoly szerepet vállaló református és római katolikus egyházak is ki voltak téve a sztálini önkénynek, ha nem is tiltották be őket teljesen. Már a szovjet csapatok bevonulásakor a területen működő 100 református lelkész közül a konventi és egyházkerületi adatok alapján 24 lelkész és segédlelkész menekült el.⁴⁰ Az itthon maradottakat pedig az államhatalom képviselői állandó megfigyelés alatt tartották: minden lelkészről adatokat gyűjtöttek, figyelték az aktív egyházi személyeket, a református egyház ügyeivel foglalkozó megbízottat neveztek ki.⁴¹

Koncepciós perek keretében, több letartóztatási hullámban távolították el és vitték GULAG-táborokba a református lelkészeket. Az első letartóztatási hullámra 1946-ban került sor, ekkor ítélték el Gönczy Pál nagydobronyi, Balogh Sándor esze nyi, Narancsik Imre nagymuzsalyi és Csok József kisbégányi lelképásztorokat.⁴²

A következő évben református lelkészek egy csoportja levelet írt Sztálinnak a helyzet tarthatatlansága miatt, amelyben figyelmeztették, hogy ő is csupán eszköz az Úr kezében és engedelmeskednie kell akarátának.⁴³ A reakció nem maradt el: 1947-ben letartóztatták Zimányi József, rafajnaújfalui, illetve Horkay Barnát, nagyszőlősi lelképásztort⁴⁴ és 7–7 év börtönbüntetésre ítélték őket, illetve az ítéletben az is szerepelt, a büntetés letelte után nem térhetnek vissza Kárpátaljára.⁴⁵ Zimányi Józsefet perbe fogása előtt megkísérelték megvesztegetni és beépíteni a besúgó hálózatba, püspöki címet, lakást, gépkocsit, havi 5 ezer rubel fizetést ajánlva neki. Az ajánlat visszautasításával – miután a belügyi szervek

³⁸ *Dr. Ortutay E.*: Bevezetés i. m. 54., A névsort közli *Bendász D.*: A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjainak névsora. In: Koncepciós perek i. m. 48–69.

³⁹ *Bendász D.*: A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye i. m. 9.

⁴⁰ *Fodor Gusztáv*: A Kárpátaljai Református Egyház élete a sztálini egyházpolitika szorításában. In: A kommunizmus áldozatai i. m. 178.

⁴¹ *Gulácsy Lajos*: A kárpátaljai református egyház múltja és jelene. In: Útközben. Ungvár 1998. 48.

⁴² *Fodor G.*: A Kárpátaljai Református Egyház i. m. 184.

⁴³ *Brenzovics László*: Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátontúli területe, 1945. június–1991. augusztus. In: Kárpátalja. Szerk. Baranyi Béla. Pécs–Bp. 2009. 101.

⁴⁴ *Fodor G.*: A Kárpátaljai Református Egyház i. m. 185.

⁴⁵ *Orbán Mariann*: Kárpátaljai református lelkészek börtön- és lágerélményei. Mediárium 5. (2011) 1-2. sz. 43.

képviselője feltárta lapjait a lelkész előtt – egyértelmű volt, hogy Zimányi nem maradhat sokáig szabadlábban.⁴⁶

Mint minden letartóztatott lelkészt, a kihallgatások során Horkay Barnát is több vádponttal illették. Ilyen volt többek között a katonai összeesküvésben való részvétel, amelynek az volt a célja, hogy Kárpátalját Magyarországhoz csatolják, Keleti Baráti Kör⁴⁷ tagsága, amely körnek szerintük az volt a célja, hogy Magyarország határát a Szovjetunió rovására kelet felé kiterjessze, részvétel a kárpátaljai zsidók elhurcolásában, a magyar csendőrök bizalmi embere, tevékeny részvétel 1939–1944 között az ukránok erőszakos elmagyarosításában, illetve a Sztálinnak írt levél.⁴⁸ Horkay Barna visszaemlékezésében leírta, hogy tárgyi bizonyítékok híján az első öt vádpont egy félóra alatt elesett, azonban a Sztálint a jobb belátásra térítés szándékával megírt levél elegendőnek bizonyult, hogy 7 évre ítéljék.⁴⁹ „Mindennap vártam, hogy tárgyalásra visznek. Az volt a szokás, hogy akinek befejeződik a kihallgatása, azt két héten belül tárgyalásra viszik. Engem nem hívtak hónapokig, Később, megtudtam, miért. Ellenünk kézzelfogható tárgyi bizonyíték nem volt. Nem tudták, mennyire ítéljenek. Moszkvában volt egy háromtagú külön bíróság, a bizonytalan, vagy különleges ügyeket ide küldték. A miénket is.”⁵⁰

1948-ban, egy újabb letartóztatási hullám keretében letartóztatták Simon Zsigmond asztélyi lelkészt és Fekete Gyula csetfalvai misszionáriust.⁵¹

Ezek után is több hullámban, szovjetellenes tevékenység vádjával tartóztatták le a református egyház több helyi tisztviselőjét. 1949-ben újabb hét lelkészt tartóztattak le: Kovács Zoltán tiszaujlaki, Asszonyi István forgolányi, Huszti Béla kigyósi, Györke István beregújfalusi, Pázsit József munkács, Zsurki József nagypaládi lelképásztorokat és Gulácsy Lajos kiegészítő lelképásztort.⁵² A vád ellenük többek között „szovjetellenes propaganda, a haladó tudomány gátlása és az ifjúság félrevezetése” volt. Gulácsy Lajos a következőképpen emlékszik vissza: „A szovjet törvények szerint akkor 18 éven aluliakkal nem volt szabad foglalkozni, én pedig konfirmációi oktatásban részesítettem őket. A tárgyaláson egy fénykép volt a fő bizonyíték ellenem. Ezen a képen a munkácsi konfirmandusok között ülök, mint oktatójuk. [...] A bíró azt mondta, hogy ennyi elég, ez 10 év szabad-

⁴⁶ Uo. 44.

⁴⁷ A Keleti Baráti Kör egy belmissziói mozgalom volt, amely a két világháború között alakult és a református egyházon belül működött az öntudatos református nevelés céljával. A tagok nem politizáltak, asszony- és leányköröket, ifjúsági egyesületeket szerveztek, betegeket látogattak, segítettek a szegényeket, a rászorulókat. Lásd erről bővebben *Orbán Mariann*: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936–1947). *Acta Acadamiæ Beregsasiensis* 8. (2009) 2. sz. 239–140.

⁴⁸ *Horkay Barna*: A Keleti Baráti Kör. *Képek a kárpátaljai ébredésből*. H. n. 1998. 155.

⁴⁹ Uo. 155–156.

⁵⁰ Uo. 162.

⁵¹ *Fodor G.*: A Kárpátaljai Református Egyház i. m. 189.

⁵² Uo. 190.

ságvesztést jelent. Így kerültem én is ki a nagy Birodalomba, mint tíz esztendőre elítélt rab. Ebből hét évet és három hónapot letöltöttem. 1956. május 15-én jöttem haza.”⁵³ A letartóztatás és az elhurcolás mértjére keresve a választ érdemes idézni az egyik lágerparancsnok válaszát, akit a rabok az élelmiszeradag növeléséért kerestek fel, amikor olyannyira voltak legyengülve, hogy járni is alig bírtak, nemhogy dolgozni: „Vegyék tudomásul, a Szovjetunióknak nincs szüksége a maguk munkájára, és nem azért hozták ide magukat, hogy dolgozzanak, hanem hogy győtörjünk és halálra sanyargassuk magukat.”⁵⁴

1950-ben koncepciók perben 25 év javító-nevelő munkatáborra, 5 év jogvesztésre és vagyonelkobzásra ítélték Vass József técsői, Tárczy Dániel kisdobronyi és Szutor Jenő beregszászi lelkészeket.⁵⁵

Az utolsó letartóztatásra a református lelkészek soraiban 1951-ben került sor, amikor letartóztatták Forgon Pál viski lekipásztort.⁵⁶ Több vádpontot is felhoztak ellene, mint például az alakuló kolhozok elleni agitálás vagy imádkozás a málenkij robotra elhurcolt viski magyar férfiakért. Az egyik legsúlyosabbnak minősített vádpont egy donbászi munkaszolgálatra elvitt⁵⁷ viski fiatalember által írt levél felolvasása volt a templomban, 1948 karácsonyán: „Karácsonyra levelet kaptam tőlük, Varga Lajos volt a feladó, a maga és társai nevében írta, küldte. [...] Azt kérték még a levélben, hogy Karácsony közeledtével olvassam fel a templomban, mert a gyülekezetet is köszöntötték a sorokban Varga Lajos és társai. Az ünnep előtti vasárnapon fel is olvastam a gyülekezet előtt, s mindenki könnyes szemmel hallgatta végig. [...] Nem is volt belőle három évig semmi baj. [...] De nemsokára Varga Lajos, Varga József és Petrécis Sándor hazajöttek, megszöktek, egy év múlva pedig lassanként mindenki hazatért. Három év múlva feléledt a donbászi ügy és azzal vádoltak, hogy lázítottam őket és az én levelemre szöktek meg.”⁵⁸ Mindezek után Forgon Pált 25 év javító-nevelő munkatáborra, 5 év jogvesztésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték.

Össességében a szovjetrendszer egyházellenes politikájának következtében 19 református lelkészt ítélték el koncepciók perekben 4–25 év letöltendő szabadságvesztésre a GULAG valamelyik táborában, akik közül hárman soha nem térhettek vissza szülőföldjükre, mert az embertelen körülmények és bánásmód miatt életüket veszítették a lágerben.⁵⁹

⁵³ *Gulácsy Lajos*: Mélységből a magasba. Bizonyágtétel az elmúlt időkről. Munkács 2000. 14.

⁵⁴ Uo. 15.

⁵⁵ *Fodor G.*: A Kárpátaljai Református Egyház i. m. 191–192.

⁵⁶ Uo. 193.

⁵⁷ 1947–1952 között a katonaköteles korú magyar fiatalokat arra kötelezték, hogy három év szolgálati idejüköt a Donyec-medencei szénbányákban töltsék le.

⁵⁸ *Forgon Pál*: Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak. Bp. 1992. 15–16.

⁵⁹ Az elítélt kárpátaljai református lelkészek peranyagait közli *Fodor Gusztáv*: Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciók pereit kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek. H. n. 2016.

A szovjethatalom szembefordult a latin szertartású katolikus papokkal, koncepciós pereket koholva ellenük. A letartóztatásokat már 1945-ben elkezdték a 4 évre elítélt dr. Tóth József szerednyei és Lőrincz István őrdarmai plébános személyében. Lőrincz Istvánt a fentebb már általunk is említett, Kárpátontúli Ukrajna által, 1944. december 18-án hozott 22. dekrétum 6. §-a alapján ítélték el 3 évre, majd büntetését 7 évre hosszabbították. Az ellene felhozott vádak között szerepelt: „1938-ban a magyar fasiszta megszállás után azonnal belépett a Magyar Élet Pártjába, és kinevezték a párt ungvári járási vezetőjének. 1938-ban egy hívő csoporttal, magyar nemzeti lobogóval üdvözölte a Magyar Hadsereget. Rendszeresen tájékoztatta a csendőrséget a magyarokkal szemben ellenséges érzületű emberekről.”⁶⁰

Ettől kezdve 1952-ig minden évben születtek koncepciós perekben hozott ítéletek a római katolikus egyház képviselői ellen. 1946-ban a Bárdházán szolgálatot teljesítő Tindira Ernőt tartóztatták le és ítélték 6 évre az USZSZK Btk. 54. §-a alapján.⁶¹

Homolya Péter onokóci plébánost a szovjet hatóságok kétszer is letartóztatták: először 1947-ben egy év szabadságvesztésre, majd 1950-ben újból 25 év javító-nevelő munkatáborra ítélték, amit a későbbiekben 6 évre csökkentettek. A vád ellene: „Kárpátalja felszabadítása után felszólította Onokóc (Felsődomonya egyházközség) híveit, hogy vándoroljanak ki Csehszlovákiába; mindezzel rágalmazta a szovjet rendszert. 1947 augusztusában Homolyát a csehszlovák határ illegális átlépésekor letartóztatták, majd elítélték.”⁶²

1948-tól egy újabb hullám vette kezdetét, amelynek keretében letartóztatták Benében Galambos Józsefet, akit a Vatikánnak való kémkedéssel vádoltak meg, amelyet a vádlottnál talált, XII. Piusz pápát ábrázoló képpel, mint tárgyi bizonyítékkal támasztottak alá.⁶³

Szintén 1948-ban tartóztatták le és ítélték el 10 évre Horváth Ágoston szerednyei lelképásztort, aki a kihallgatásokat illetően a következőképpen emlékszik vissza: „[...] negyvenhatban már gyűjtötték a papokat. Szovjetellenes magatartásért. Pedig ártatlanok voltunk. Jöttek az orosz ávósok és letartóztattak, bevittek az ávós központba. Akkor, az a kapitány – ma is tudom a nevét – összerugdosott. Nem tudom miért, nem mondott semmit, csak rúgott. Aztán levetkőztettek, bedobtak egy kamrába, két hónapig tartottak ott, aztán a bíróságon meghozták az ítéletet: 58-as paragrafus, szovjetellenes agitáció.”⁶⁴

1949-ben újra megtizedelték a római katolikus egyház papjainak sorát: letartóztatták Bártfay Kálmán nagyszőlősi, Haklik Sándor nagyráti, Hudra Lajos ke-repeci, Plackinger Pál ungvári és Pászor Ferenc beregszászi plébánosokat. Pász-

⁶⁰ *Pavel Wyszkowski OMI: Katolikusüldözés Ukrajnában és Kárpátalján. Esztergom 2013. 250.*

⁶¹ Uo.

⁶² Uo. 242.

⁶³ Uo.

⁶⁴ *Horváth Ágoston: A lágerben is szentmisét tartottunk. In: Koncepciós perek i. m. 43–44.*

tor Ferencre, akinek szerepe megkérdőjelezhetetlen a beregszászi római katolikus közösségi élet felvirágoztatásában, vádak sokaságát zúdították rá, ezek közül a legfontosabbak voltak: „[...] római katolikus papként a kárpátaljai terület Csehszlovákiához való tartozásakor a fasiszta Magyar Nemzeti Párt vezetőjeként és tagjaként a lakosság körében aktívan munkálkodott Kárpátaljának a fasiszta Magyarországhoz való csatolásáért. Kárpátalja magyar megszállóktól való felszabadulása után püspöki helynökként aktivizálta szovjetellenes tevékenységét. Az egyházi újság szerkesztőjeként fasiszta élű, szovjetellenes cikket írt. Jelen pillanatban provokációs elmélkedéseket terjeszt, rágalmazza a szovjet valóságot.”⁶⁵

A legtöbb, Kárpátalján szolgálatot teljesítő római katolikus papot 1950-ben tartóztatták le, ekkor kerültek sorra Árvay Dezső tiszaujlaki, Bakó Zoltán kishelmenci, Heveli Antal, aknaszlatinai, Tökés György huszti plébános, Csáti József munkácsi káplán és Sörös János munkácsi esperes, valamint ekkor ítélték el újra a fentebb már említett Homolya Pétert is. 1951-ben Tempfli István nevelőfalui plébánost ítélték el, majd a letartóztatások sora 1952-ben Dr. Bujaló Bernát ungvári plébános perbe fogásával zárult.

1945–52 között tehát 19 római katolikus papot ítélték el szibériai kényszermunkára szovjetellenes tevékenység vádjával.⁶⁶

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy a koncepciós perek hathatós eszközei voltak a Kárpátalján véghezvitt politikai és társadalmi elitváltásnak. Ortutay Elemér szavait idézve: „Gondolván esztelenségükben: nem lesznek pásztorok, szétszéled a nyáj... Mert... hisz jól tudták ezt a hatalom birtokosai, az egyházak a kisebbségi sorban élők számára – a hit ápolása, vallásuk gyakorlása mellett, nemzeti kultúrájuk, nyelvük, hagyományaik, családi és nemzeti szokásaik megőrzésének zálogai is. [...] Ezt persze, ez az elnemzetlenítő, az erőszakos asszimilációt kikényszerítő hatalom is tudta. És eszközeiben, hogy aljas embertelen céljait elérje, a hivatalos politika minden lehetőséget megragadott, hogy a kisebbségben, kisebbségi sorban élők életében oly fontos szerepet játszó egyházak működését, tevékenységét gátolja, akadályozza, lehetetlenné tegye..., és az egyházak papjainak, élmunkásainak életét, munkáját akadályozza, vagy ha kell, vérrel, börtönnel megsemmisítse a legdrasztikusabb formában, mint a közismert görög katolikusok esetében következett be.”⁶⁷

⁶⁵ *Wyszkowski, P.*: Katolikusüldözés i. m. 246.

⁶⁶ Az elhurcolt római katolikus papok névsorát, illetve a velük kapcsolatos adatokat lásd: Uo. 235–253.

⁶⁷ *Dr. Ortutay E.*: „Holnap is felkel a nap” i. m. 71.

A KÖTET SZERZŐI

- ANGI JÁNOS egyetemi docens, a Déri Múzeum igazgatója, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- BÁRÁNY ATTILA egyetemi tanár, a Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola vezetője, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- BARTA RÓBERT egyetemi docens, intézetigazgató, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- BOZZAY RÉKA adjunktus, Debreceni Egyetem, Néderlandisztika Tanszék (Debrecen)
- BAZSA GYÖRGY professor emeritus, Debreceni Egyetem, Fizikai Kémiai Tanszék, a Debreceni Szemle szerkesztőbizottságának elnöke (Debrecen)
- CSATÁRY GYÖRGY tanszékvezető, főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszék (Beregszász)
- CSISZÁR IMRE az MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport tudományos munkatársa, kollégiumigazgató (Debrecen)
- FORISEK PÉTER egyetemi docens, tanárképzési főigazgató, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- IMRE LÁSZLÓ akadémikus, professor emeritus, Debreceni Egyetem, Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet (Debrecen)
- JATZLAUK, MANFRED ny. egyetemi docens, Rostocki Egyetem, Történelmi Intézet (Rostock)
- KÓNYA ANNAMÁRIA egyetemi adjunktus, Eperjesi Egyetem, Történelmi Intézet (Eperjes/Prešov)

- KÓNYA PÉTER egyetemi tanár, rektor, Eperjesi Egyetem, Történelmi Intézet (Eperjes/Prešov)
- KÖRÖSPARTI PÉTER Hallgatói Kapcsolatok és Szolgáltatások Központjának igazgatóhelyettese, Debreceni Egyetem (Debrecen)
- LÉVAI CSABA egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- MOLNÁR D. ERZSÉBET főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszék (Beregszász)
- OROSZ ISTVÁN akadémikus, professor emeritus, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- PAPP KLÁRA egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- POÓR JÁNOS ny. egyetemi tanár, ELTE, Történelmi Intézet (Budapest)
- PÓSÁN LÁSZLÓ egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- PREPUK ANIKÓ egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- PÜSKI LEVENTE egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- SOLYMOSI LÁSZLÓ akadémikus, professor emeritus Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen) – ELTE Történelmi Intézet (Budapest)
- SCHREK KATALIN adjunktus, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- SZAKÁL IMRE főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszék (Beregszász)
- TAKÁCS LEVENTE egyetemi docens, dékánhelyettes, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet (Debrecen)
- VÁRADI NATÁLIA főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszék (Beregszász)